

ทศพละของชุมชนเข้มแข็ง
ระบบเศรษฐกิจภูมิคุ้มกัน
ระบบเศรษฐกิจชุมชนฐานการเกษตรพลังบวก
(Farm – Based Community Economy Plus)

ศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี

ทศพละของชุมชนเข้มแข็ง

ระบบเศรษฐกิจภูมิคุ้มกัน
ระบบเศรษฐกิจชุมชนฐานการเกษตรพลังบวก
(Farm – Based Community Economy Plus)

โดย

ศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี

มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ

ปาฐกถาในงานมหกรรมชุมชนสุขภาวะ ครั้งที่ ๑

๗ มกราคม ๒๕๖๒

ณ ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติ

ทศพละของชุมชนเข้มแข็ง
ระบบเศรษฐกิจภูมิคุ้มกัน
ระบบเศรษฐกิจชุมชนฐานการเกษตรพลังบวก
(Farm – Based Community Economy Plus)

พิมพ์ครั้งที่ ๑ มกราคม ๒๕๖๒ จำนวน ๒,๐๐๐ เล่ม

● ผู้เขียน :

ศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี

● ผู้ประสานงานการจัดพิมพ์ :

ประภาพร พูลเพิ่ม

● จัดพิมพ์โดย :

สำนักงานโครงการจิตอาสาประชารัฐเพื่อสังคมสุขภาวะ (สอปร.)
อาคาร ๑๐ ชั้น สถาบันบำราศนราดูร ชั้นที่ ๔ เลขที่ ๑๒๖/๑๔๖
ซอยติวานนท์ ๑๔ ตำบลตลาดขวัญ ถนนติวานนท์
อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี ๑๑๐๐๐
โทรศัพท์ ๐ ๒๕๘๐ ๔๘๑๑ โทรสาร ๐ ๒๕๘๐ ๔๘๑๑

● ออกแบบ/จัดพิมพ์ :

บริษัท สำนักพิมพ์สื่อตะวัน จำกัด
๔๘/๘๔ หมู่บ้านขวัญเจริญแลนด์ หมู่ที่ ๔ ถนนบางกรวย-ไทรน้อย
ตำบลบางกร่าง อำเภอเมืองนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี ๑๑๐๐๐

สารบัญ

๑. ชุมชนเข้มแข็ง กู้วิกฤตชาติ และวิกฤตโลก	๕
๒. ชุมชนเป็นฐานการพัฒนาใน ๑๐ มิติ หรือพลัง ๑๐ (ทศพลัง) คือ	๙
๓. ระบบเศรษฐกิจภูมิคุ้มกัน – ระบบเศรษฐกิจชุมชนฐานการเกษตร พลังบวก (Farm - Based Community Economy Plus)	๑๕
๔. สมัชชาชุมชนแห่งชาติ	๑๙
๕. การผุดบังเกิดของสังคมเครือข่ายคล้ายสมอง	๒๑

ชุมชนเข้มแข็ง
กู้วิกฤตชาติ
และวิกฤตโลก

ชุมชนเข้มแข็งเป็นเครื่องกู่วิกฤตชาติ

วิกฤตโลกและวิกฤตชาติคือการเสียสมดุล ลองดูอาการของ วิกฤตการณ์โลกให้ดีๆ จะเห็นการเสียสมดุลทั้ง ๓ มิติ คือ

- **เสียสมดุลในตัวมนุษย์เอง** ดังที่เต็มไปด้วยทุกขภาวะ ติดยา เสพติด ฆ่าตัวตาย
- **เสียสมดุลทางสังคม** ดังที่เกิดความเหลื่อมล้ำสุดๆ นำไปสู่ ปัญหานานัปการ
- **เสียสมดุลทางสิ่งแวดล้อม** จนเกิดสภาวะโลกร้อน อันนำไป สหายนภัยต่างๆ

๕

การเสียสมดุลทั้ง ๓ ประการนี้ แก้ไม่ได้เลยด้วยการพัฒนาอย่าง ที่ทำอยู่ ซึ่งเป็นการพัฒนาแบบแยกส่วน ที่ไม่ได้มีเป้าหมายเพื่อการอยู่ ร่วมกันอย่างสมดุล

ชุมชนคือระบบการอยู่ร่วมกันอย่างสมดุล ระหว่างคนกับคน และระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม

เราจะต้องทำความเข้าใจตรงนี้ให้แจ่มแจ้งว่าจุดแข็งที่สุดของ เรื่องชุมชน คือการที่ชุมชนเป็นระบบการอยู่ร่วมกันอย่างสมดุล นี่เป็น สัจธรรม ตัวตั้งของชุมชนคือ **การอยู่ร่วมกัน** (อย่างสมดุล)

ถ้าการพัฒนาเอาอย่างอื่นเป็นตัวตั้ง ไม่ได้เอาการอยู่ร่วมกันเป็นตัวตั้ง เช่น เอาตลาดเป็นตัวตั้งบ้าง เอาเงินเป็นตัวตั้งบ้าง เอาเทคโนโลยีเป็นตัวตั้ง แม้อุดดีหรือมีประโยชน์บางส่วน ในที่สุดก็รบกวนการอยู่ร่วมกันทำให้เกิดเสียสมดุล และวิกฤต ดังปรากฏทั่วไปในโลก

สังคมข้างบนนั้นเอาอำนาจ กฎหมาย เงิน รูปแบบ มายาคติต่างๆ เป็นตัวตั้ง จึงเกิดความฉ้อฉลมาก ไม่สามารถพัฒนาไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสมดุลได้

ฉะนั้นการพัฒนาต้องเอาชุมชนเป็นตัวตั้ง

ชุมชนเป็นฐานของประเทศ เมื่อฐานของประเทศแข็งแรงก็จะรองรับประเทศให้มั่นคง พระเจดีย์ต้องสร้างจากฐาน สร้างจากยอดไม่ได้

การพัฒนาแบบสร้างพระเจดีย์จากยอดแก้ความเหลื่อมล้ำไม่ได้ แต่เป็นตัวการให้เกิดความเหลื่อมล้ำสุดๆ ทั่วไปในโลก ประเทศไทยก็มีความเหลื่อมล้ำเป็นที่ ๑ หรือที่ ๓ ในโลก แม้รัฐบาลจะอัดฉีดความช่วยเหลือไปเท่าใดๆ ก็แก้ความเหลื่อมล้ำไม่ได้ นอกจากจะปฏิรูปทิศทางการพัฒนา มาสร้างพระเจดีย์จากฐาน โดยเอาชุมชนเป็นตัวตั้ง

.....
๗
.....

๒๓

ชุมชนเป็นฐาน
การพัฒนาใน ๑๐ มิติ
หรือพลัง ๑๐ (ทศพลัง) คือ

(๑) ฐานทางศีลธรรม ชุมชนคือฐานที่อยู่ของศีลธรรม การอยู่ร่วมกันอย่างสมดุลคือศีลธรรม สังคมข้างบนพัฒนาศีลธรรมไม่สำเร็จ เพราะไม่มีที่อยู่ของศีลธรรม เพราะเป็นเรื่องของ อำนาจ กฎหมาย เงิน รูปแบบ มายาคติ และความฉ้อฉล ดังกล่าวแล้ว ถึงมีการสอนวิชาศีลธรรม ศีลธรรมก็ไม่เกิด เพราะศีลธรรมไม่ใช่วิชา แต่คือระบบการอยู่ร่วมกันอย่างสมดุล นั่นคือความเป็นชุมชน

(๒) ฐานทางจิตใจ ความเป็นชุมชนให้ความอบอุ่นทางจิตใจ ไม่ว่าเหว่เดียวดาย ชุมชนเข้มแข็งทำให้มีความสุข และสุขภาพดี

(๓) ฐานทางสังคม ชุมชนมีความเสมอภาค ทรานสปาร์นต์ และการรวมตัวร่วมคิดร่วมทำ ทำให้เกิดพลังทางสังคม หรือสังคมเข้มแข็ง ทำเรื่องยากๆ ได้สำเร็จ ป้องกันเหตุร้าย สร้างเสริมเรื่องดี ดังที่ปรากฏนวัตกรรมทางสังคมมากมาย เช่น การดูแลผู้สูงอายุ การทำความดีเป็นเครดิต ธนาคารความดี ฯลฯ

(๔) ฐานทางเศรษฐกิจ เศรษฐกิจชุมชนเป็นเศรษฐกิจจริง ต่างจากข้างบนซึ่งเป็นเศรษฐกิจการเงินที่เป็นมายาคติอยู่มาก แต่เศรษฐกิจชุมชนเป็นเศรษฐกิจที่อยู่บนฐานของการทำมาหากิน เช่น การผลิตอาหาร และข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ ใช้แรงงานในการก่อสร้างและให้บริการ เป็นเศรษฐกิจเพื่อชีวิตและการอยู่ร่วมกัน เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง จึงบูรณาการอยู่กับชีวิต สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม

(๕) ฐานทางวัฒนธรรม วัฒนธรรมคือวิถีชีวิตร่วมกันของกลุ่มชน ที่สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมหนึ่งๆ จึงมีความหลากหลายไปตามภูมิประเทศ

ที่แตกต่างกัน วัฒนธรรมเป็นภูมิปัญญาที่เลือกสรรกลั่นกรองลงใช้
ถ่ายทอดกันมา จนเป็นอัตลักษณ์และความภูมิใจของคนในวัฒนธรรม
หนึ่งๆ เป็นการกระจายอำนาจมากกว่าอำนาจรัฐรวมศูนย์

(๖) ฐานทางอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

การปกครองโดยอำนาจรัฐรวมศูนย์ ไม่สามารถจัดกิจกรรมใช้ทรัพยากรธรรมชาติ
อย่างเป็นธรรมและยั่งยืน แต่ชุมชนเข้มแข็งสามารถอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
และทรัพยากรธรรมชาติและจัดการการใช้อย่างเป็นธรรมและยั่งยืน
เพราะเป็นธรรมชาติของระบบการอยู่ร่วมกัน ที่จะต้องอนุรักษ์ดิน น้ำ ป่า
ด้วยความเคารพ และจัดการการใช้อย่างเป็นธรรมและยั่งยืน

(๗) ฐานของประชาธิปไตยทางตรง

ประชาธิปไตยทางตรง เพราะชุมชนมีขนาดเล็ก ทุกคนสามารถมีส่วนร่วม
ในการตัดสินใจสาธารณะได้โดยตรงด้วยตนเอง ไม่ต้องอาศัยเลือกตัวแทน
ซึ่งเป็นประชาธิปไตยทางอ้อมในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ เนื่องจาก
ไม่ต้องผ่านการเลือกตั้ง ซึ่งอาจบิดเบี้ยวได้ด้วยการซื้อสิทธิขายเสียง
ประชาธิปไตยชุมชนจึงเป็นประชาธิปไตยที่มีคุณภาพสูง เป็นประชาธิปไตย
สมานฉันท์ เป็นประชาธิปไตยอัตถประโยชน์ ถ้าประชาธิปไตยระดับชาติ
เชื่อมกับฐานคือประชาธิปไตยชุมชน ระบบประชาธิปไตยจะมีความ
สมบูรณ์และมีคุณภาพสูงขึ้น

(๘) ฐานของระบบความยุติธรรม

เพราะชุมชนเป็นระบบ
การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสมดุล การอยู่ร่วมกันอย่างเป็นธรรมจึงมีมากกว่า
สังคมข้างบน ความสมานฉันท์ ความปรองดอง ก็เป็นธรรมชาติของ

การอยู่ร่วมกัน นอกจากนั้นในความยุติธรรมชุมชนยังมีกระบวนการทางราบที่มีผู้เฒ่าผู้แก่ ครู พระ ปราชญ์ชาวบ้าน ช่วยไกล่เกลี่ยคลี่คลายความขัดแย้งด้วยสันติวิธี ในขณะที่ระบบความยุติธรรมที่เป็นของรัฐ ซึ่งเป็นระบบความยุติธรรมแนวตั้ง คือประกอบด้วย ตำรวจจับ อัยการส่งฟ้อง ผู้พิพากษาตัดสิน เป็นกระบวนการที่ต้องใช้ทรัพยากรมาก แต่คนจนไม่มีทางที่จะได้รับความเป็นธรรมเพราะไม่มีเวลาและทรัพยากรพอที่จะไปสู้คดี ถ้ามีความยุติธรรมชุมชนเป็นฐาน ระบบความยุติธรรมของรัฐจะลดภาระ และประหยัดการสูญเสียทรัพยากรได้เป็นอันมาก

๑๒

(๙) ฐานของระบบสุขภาพ ระบบสุขภาพชุมชนเป็นฐานที่ใหญ่และบูรณาการ สามารถสร้างเสริมสุขภาพ ควบคุมโรค และรักษาพยาบาลประชาชนได้จำนวนมากกว่า และด้วยค่าใช้จ่ายที่ถูกกว่าโรงพยาบาลขนาดใหญ่ซึ่งแพงมาก ระบบสุขภาพชุมชนสามารถมีพยาบาลชุมชนและผู้ช่วยพยาบาล ที่ดูแลใกล้ชิดประดุจญาติได้อย่างทั่วถึง คุณภาพดี และค่าใช้จ่ายไม่แพง ระบบสุขภาพชุมชนจึงเป็นระบบที่ทำให้สุขภาพสำหรับคนทั้งมวล หรือ Health For All เป็นไปได้จริง

(๑๐) ฐานภูมิคุ้มกัน ร่างกายของเราไม่ว่าโครงสร้างจะสมบูรณ์แข็งแรงเพียงใด ถ้าขาดระบบภูมิคุ้มกันก็จะเอาชีวิตรอดไม่ได้ เพราะจะถูกกระทำโดยภัยอันตรายต่างๆ ทั้งจากภายนอกและภายใน เช่น เชื้อโรค เชลล์มะเร็ง มนุษย์ถ้าอยู่เดี่ยวๆ แบบตัวใครตัวมันก็จะไม่มีภูมิคุ้มกันจากเหตุเภทภัยต่างๆ ทั้งจากภายในและภายนอก จะลำบากยากเข็ญ ปั่นป่วนเสียสมดุล **การอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนเป็นภูมิคุ้มกัน** ลองดูพลังแห่งความเป็นชุมชนทั้ง ๙ ข้อ ที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าล้วนมีส่วน

ช่วยเป็นภูมิคุ้มกัน กล่าวคือพลังทางศีลธรรม พลังของความอบอุ่นทางจิตใจที่อยู่ร่วมกัน พลังทางสังคมที่ร่วมตัวร่วมคิดร่วมทำไม่โดดเดี่ยว พลังทางเศรษฐกิจชุมชนที่เชื่อมโยงชีวิตและการอยู่ร่วมกัน ไม่ใช่แข่งขันและทอดทิ้งกัน พลังทางวัฒนธรรมอันเป็นภูมิปัญญาร่วมและอัตลักษณ์ของชุมชน พลังทางการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อการใช้ร่วมกันอย่างยั่งยืน

พลังของความเป็นประชาธิปไตยชุมชนที่มีความเสมอภาค ภราดรภาพ และการมีส่วนร่วม โดยตรงต่อการตัดสินใจในเรื่องส่วนรวม พลังความยุติธรรมชุมชน ความยุติธรรมที่ยุติธรรมเป็นภูมิคุ้มกันเป็นภูมิคุ้มกันให้รู้สึกอบอุ่นปลอดภัยรักส่วนรวม ตรงข้ามกับความยุติธรรมที่ไม่ยุติธรรมในสังคมใหญ่ที่ก่อให้เกิด ความเจ็บปวด เจ็บแค้น และเกลียดชัง และพลังของระบบสุขภาพชุมชนที่สามารถก่อให้เกิดสุขภาพของคนทั้งมวลได้จริง ทั้งหมดรวมกันเป็นระบบภูมิคุ้มกันให้แก่ชีวิตจิตใจ สังคมของคนส่วนใหญ่ของประเทศ จึงรวมสรุปลงเป็น พลังประการที่ ๑๐ ของความเป็นชุมชน คือพลังแห่งการเป็นระบบภูมิคุ้มกัน

นี่คือ พลัง ๑๐ ประการ หรือ **ทศพละของความเป็นชุมชน**

๓

ระบบเศรษฐกิจภูมิคุ้มกัน
– ระบบเศรษฐกิจชุมชน
ฐานการเกษตรพลังบวก
(Farm - Based Community
Economy Plus)

ขณะนี้เศรษฐกิจทุนนิยมเสรีกำลังประสบภาวะปั่นป่วนทั่วโลก และส่งผลต่อไป ทางสังคม สิ่งแวดล้อม และทางการเมือง ความเหลื่อมล้ำ ขยายกว้างขึ้นเรื่อยๆ จนมีผู้เรียกว่าเป็นปรากฏการณ์ ๙๙:๑ คือการพัฒนาประโยชน์ต่อคน ๑ เปอร์เซ็นต์ โดยคนอื่นอีก ๙๙ เปอร์เซ็นต์ ไม่ได้ประโยชน์หรือเสียประโยชน์ ประชาชนกำหนดอนาคตทางเศรษฐกิจของตนเองไม่ได้ แต่ตกอยู่ในฐานะลูกจ้างที่มีรายได้ต่ำ และขาดหลักประกัน เพราะอาจถูกให้ออกจากงานเมื่อย้ายฐานการผลิต หรือนำเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้ามาใช้

เป็นระบบเศรษฐกิจที่คนส่วนใหญ่ของประเทศไม่มีภูมิคุ้มกัน ขาดความมั่นคงในชีวิต

๑๖

ประเทศไทยมีที่ดินพอเพียงที่คนไทยทุกคนจะมีที่อยู่อาศัย และมีความมั่นคงทางอาหาร ฉะนั้นจึงไม่ควรจะมีเฉพาะระบบเศรษฐกิจทุนนิยมเสรีที่มีความผันผวนสูง และคนส่วนใหญ่ขาดภูมิคุ้มกันและความมั่นคงในชีวิต แต่ควรมีระบบเศรษฐกิจผสม ๒ อย่างคือ

(๑) เศรษฐกิจฐานล่าง เป็นระบบเศรษฐกิจภูมิคุ้มกันที่ประกันว่าทุกคนมีบ้านอยู่ มีอาหารกิน มีครอบครัวอบอุ่นชุมชนเข้มแข็ง ที่อาจเรียกว่าระบบเศรษฐกิจชุมชนฐานเกษตรพลังบวก (Farm - Based Community Economy Plus)

(๒) เศรษฐกิจมหภาคเป็นระบบทุนนิยมเสรี เพื่อความเข้มแข็ง โดยให้ระบบทั้ง ๒ เกื้อกูล กัน

สำหรับระบบเศรษฐกิจชุมชนฐานเกษตรพลังบวก นั้น

ประกอบด้วยการจัดสรรที่ดินให้ชุมชนให้พอเพียง ที่ทุกคนจะมีที่อยู่อาศัย และผลิตอาหารได้เหลือกิน ส่วนพลังบวกนั้นหมายถึงว่านอกจากชุมชนจะผลิตอาหารกินเองอย่างพอเพียงเหลือขายแล้ว ยังทำอะไรอื่นๆ เพิ่มเติมได้อย่างเต็มที่ ส่วนที่ทำอะไรเพิ่มเติมนี้ถ้าไปเผชิญกับความพลิกผันทางเทคโนโลยี หรือการตลาด หรือการเงิน อย่างไม่รู้ ก็ไม่เป็นไร เพราะทุกคนมีบ้านอยู่ มีข้าวกิน มีครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็งเป็นภูมิคุ้มกัน

เมื่อคนส่วนใหญ่ของประเทศมีภูมิคุ้มกันดังกล่าว ก็จะมีคุณภาพชีวิตที่ดี อยู่ในฐานะที่จะพัฒนาคุณภาพ เด็ก เยาวชน และครอบครัว ให้สูงขึ้นไปเรื่อยๆ บ้านเมืองจะมีความสุข สามารถพัฒนาต่อไปทุกๆ ด้าน รวมทั้งระบบเศรษฐกิจมหภาคก็จะเข้มแข็งเพราะมีฐานที่แข็งแรงและมีภูมิคุ้มกัน ระบบเศรษฐกิจภูมิคุ้มกันเช่นนี้ ควรใช้ในทุกประเทศที่มีที่ดินพอเพียง แม้แต่สหรัฐอเมริกา

สมาชิกชุมชนแห่งชาติ

ต่อจากมหรธรรมสุขภาพชุมชนคราวนี้ ควรจะมีการจัดสมัชชาชุมชนแห่งชาติทุกปี โดยมีองค์กรร่วมจัดหลายองค์กร เพื่อให้

(๑) สร้างความเข้าใจและการเห็นคุณค่าของพลังชุมชนเข้มแข็งให้ซึมซับไปทั่วแผ่นดิน

(๒) เพื่อเร่งรัดบทบาทของทุกภาคส่วนในการส่งเสริมสนับสนุนชุมชนเข้มแข็ง

(๓) เพื่อทบทวงสถานการณ์ของงานชุมชนเข้มแข็ง

(๔) เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนและต่อยอดให้ยิ่งๆ ขึ้น

(๕) เพื่อกำหนดการเคลื่อนไหวชุมชนเข้มแข็งต่อไปข้างหน้า

(๖) เป็นเวทีพัฒนานโยบายที่สังเคราะห์ขึ้นมาจากฐานของประเทศ โดยเชิญให้องค์กรนโยบายเข้าร่วมประชุม

ทั้งนี้โดยจัดให้มีการประชุมสมัชชาชุมชนจังหวัดในทุกจังหวัด โดยมีวัตถุประสงค์ทั้ง ๖ เช่นเดียวกัน และเป็นการเตรียมความพร้อมของจังหวัดสู่สมัชชาชุมชนระดับชาติ อนึ่งอาจจัดให้มีสมัชชาชุมชนเฉพาะประเด็นหนึ่งประเด็นใดด้วยก็ได้

การผุดบังเกิดของสังคม เครือข่ายคล้ายสมอง

เมืองค์กรต่างๆ จำนวนมาก ทั้งของภาครัฐและมิใช่ภาครัฐที่สามารถส่งเสริมชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งเมื่อเข้ามาถักทอกันเป็นเครือข่ายและร่วมมือกับเครือข่ายชุมชนเข้มแข็ง จะเกิดเป็น **สังคมเครือข่ายคล้ายสมอง** ซึ่งมีคุณสมบัติใหม่ คือ เป็นสังคมที่มีโมดริจิตสูง มีการเรียนรู้สูง สร้างสรรค์สูง และเป็นสังคมแห่งการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสมดุล มีสุขภาพสูงและมีความยั่งยืน โดยสรุปคือเกิดอารยพัฒนา

สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ

สำนักงานโครงการจิตอาสาเพื่อสังคมสุภาพ: (สอปร.)

ที่อยู่ อาคาร 10 สถาบันข้าราชการ ชั้นที่ 4 เลขที่ 126/146

สีหราชามาร์ก 14 ต.ตลาดขวัญ อ.เมืองนนทบุรี จ.นนทบุรี 11000